

**PHILOSOPHICAL FOUNDATIONS OF BUDDHISM AND ITS
IMPACT ON MODERN SOCIETY**

Odilbekov Xayrullo Xayitboy o'g'li

2nd-Year Student, General Medicine Program, Group 24–20 Andijan Branch of
Kokand University

Email: odilbekovhayrullo8955@gmail.com

Scientific Supervisor: **Bazarova Irodakhon Ravshanbekovna**

PhD in Philosophy, Acting Associate Professor Andijan Branch of Kokand
University

Email: bazarovairoda8379@gmail.com

Abstract

This article examines the philosophical foundations of Buddhism, its historical development, and its core teachings. Particular attention is given to the concepts of the Four Noble Truths, the Noble Eightfold Path, karma, and rebirth. The study explores the role of Buddhist philosophy in promoting moral values, spiritual growth, and inner peace. Furthermore, the article analyzes the influence of Buddhism on modern society, including its contributions to intercultural dialogue, tolerance, environmental awareness, and psychological well-being. The findings suggest that Buddhist teachings continue to maintain their relevance in the contemporary era of globalization and contribute significantly to the spiritual and ethical development of humanity

Keywords

Buddhism, philosophy, karma, rebirth, Four Noble Truths, Noble Eightfold Path, spirituality, tolerance, modern society.

Annotatsiya

Mazkur maqolada buddaviylik dinining shakllanish tarixi, uning asosiy falsafiy g'oyalari va ta'limotlari tahlil qilinadi. Xususan, To'rt Muqaddas Haqiqat, Sakkiz Pog'onali Yo'l, karma va qayta tug'ilish kabi tushunchalarning mazmun-mohiyati

yoritiladi. Shuningdek, buddaviylikning inson ma'naviy kamoloti, axloqiy qadriyatlar va ruhiy xotirjamlikni ta'minlashdagi o'rni ko'rib chiqiladi. Tadqiqotda buddaviylik falsafasining zamonaviy jamiyatga, jumladan, madaniyatlararo muloqot, bag'rikenglik, ekologik ong va psixologik salomatlikka ko'rsatayotgan ta'siri tahlil etilgan. Maqola natijasida buddaviylik ta'limotlarining bugungi globallashuv sharoitida ham o'z ahamiyatini saqlab qolayotgani va insoniyatning ma'naviy rivojlanishiga xizmat qilayotgani xulosasi chiqariladi.

Kalit so'zlar

buddaviylik, falsafa, karma, qayta tug'ilish, To'rt Muqaddas Haqiqat, Sakkiz Pog'onali Yo'l, ma'naviyat, bag'rikenglik, zamonaviy jamiyat.

Kirish

Buddaviylik dunyodagi eng qadimiy va keng tarqalgan dinlardan biri bo'lib, insoniyat tarixida muhim o'rin egallaydi. Ushbu din miloddan avvalgi VI–V asrlarda Hindistonda vujudga kelgan bo'lib, uning asoschisi Siddharta Gautama (Budda) hisoblanadi. Buddaviylik nafaqat diniy ta'limot, balki chuqur falsafiy qarashlar tizimi sifatida ham shakllangan. Uning asosiy maqsadi insonning azob-uqubatlardan xalos bo'lishiga, ruhiy poklanishiga va ma'naviy kamolotga erishishiga yo'l ko'rsatishdan iboratdir. Shu sababli buddaviylik asrlar davomida millionlab insonlarning dunyoqarashi, axloqiy qadriyatlari va turmush tarziga ta'sir ko'rsatib kelmoqda.

Buddaviylik falsafasining markazida inson hayoti, uning azob-uqubatlari va ulardan qutulish yo'llari haqidagi qarashlar turadi. Budda tomonidan ilgari surilgan To'rt Muqaddas Haqiqat va Sakkiz Pog'onali Yo'l ta'limotlari buddaviylikning asosiy g'oyaviy poydevorini tashkil etadi. Ushbu ta'limotlar insonni nafs va istaklardan voz kechishga, sabr-toqatli bo'lishga, mehr-shafqat ko'rsatishga hamda ruhiy xotirjamlikka erishishga undaydi. Shuningdek, karma va qayta tug'ilish haqidagi qarashlar buddaviylik falsafasining muhim tarkibiy qismlaridan biri hisoblanadi.

Bugungi globallashuv davrida buddaviylik ta'limotlari o'z ahamiyatini yo'qotmagan. Aksincha, zamonaviy jamiyatda insonlarning ruhiy salomatligini mustahkamlash, stress va tashvishlarni kamaytirish, bag'rikenglik va tinchlik madaniyatini rivojlantirishda buddaviylik g'oyalari muhim o'rin tutmoqda. Ayniqsa, meditatsiya va ongni boshqarish amaliyotlari dunyoning ko'plab mamlakatlarida keng qo'llanilmoqda.

Mazkur maqolaning maqsadi buddaviylik dinining falsafiy asoslarini tahlil qilish, uning asosiy ta'limotlarini yoritish hamda ushbu dinning zamonaviy jamiyat taraqqiyoti, ma'naviy hayoti va ijtimoiy munosabatlarga ko'rsatayotgan ta'sirini o'rganishdan iboratdir.

Muhokama

Buddaviylik dinining falsafiy asoslarini tahlil qilish shuni ko'rsatadiki, ushbu ta'limot insonning ichki dunyosini anglash va ruhiy kamolotga erishishga qaratilgan. Buddaviylikda inson hayotidagi azob-uqubatlar tabiiy holat sifatida qaraladi va ularning kelib chiqish sabablari insonning cheksiz istaklari hamda moddiy narsalarga bog'lanib qolishi bilan izohlanadi. Shu nuqtai nazardan, Buddha tomonidan ilgari surilgan To'rt Muqaddas Haqiqat va Sakkiz Pog'onali Yo'l insonni ma'naviy poklanishga, o'z nafsini nazorat qilishga va ongli hayot kechirishga undaydi.

Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, buddaviylikning axloqiy tamoyillari bugungi kunda ham o'z dolzarbligini saqlab qolgan. Ayniqsa, zo'ravonlikka qarshi turish, barcha tirik mavjudotlarga mehr-shafqat bilan munosabatda bo'lish, bag'rikenglik va sabr-toqat kabi qadriyatlar zamonaviy jamiyatning barqaror rivojlanishida muhim ahamiyat kasb etadi. Turli madaniyat va din vakillari o'rtasidagi muloqotni rivojlantirishda ham buddaviylik ta'limotlarining o'rni katta hisoblanadi.

Shuningdek, buddaviylik falsafasi zamonaviy psixologiya va tibbiyot sohalariga ham sezilarli ta'sir ko'rsatmoqda. Meditatsiya va ongni boshqarish amaliyotlari stress, tashvish va ruhiy zo'riqlashlarni kamaytirish vositasi sifatida keng qo'llanilmoqda. Bu

esa buddaviylikning faqat diniy emas, balki amaliy va ilmiy jihatdan ham ahamiyatli ekanligini ko'rsatadi. Ko'plab mutaxassislar meditatsiyaning inson ruhiy salomatligiga ijobiy ta'sirini e'tirof etmoqdalar.

Bundan tashqari, buddaviylikning tabiatga ehtiyotkorona munosabatda bo'lish haqidagi qarashlari ekologik muammolar kuchayib borayotgan bugungi davrda alohida ahamiyatga ega. Tabiat va inson o'rtasidagi uyg'unlikni saqlash g'oyasi ekologik madaniyatni rivojlantirishga xizmat qiladi.

Umuman olganda, buddaviylik falsafasi nafaqat diniy ta'limot sifatida, balki insonning ma'naviy, axloqiy va ijtimoiy hayotini takomillashtirishga xizmat qiluvchi muhim g'oyalar majmui sifatida namoyon bo'ladi. Shu sababli uning zamonaviy jamiyatga ta'sirini o'rganish ilmiy va amaliy jihatdan muhim hisoblanad

Tadqiqot natijalari

Mazkur tadqiqot natijalari buddaviylik dinining falsafiy asoslari va uning zamonaviy jamiyatdagi ta'siri muhim ahamiyatga ega ekanligini ko'rsatdi. Tadqiqot davomida buddaviylik ta'limotining markazida insonning ruhiy kamoloti, axloqiy poklanishi va ichki xotirjamlikka erishishi g'oyalari yotishi aniqlandi. To'rt Muqaddas Haqiqat va Sakkiz Pog'onali Yo'l buddaviylikning asosiy falsafiy tamoyillari sifatida inson hayotidagi azob-uqubatlarning sabablarini tushuntirib beradi hamda ulardan qutulish yo'llarini ko'rsatadi.

Tahlillar shuni ko'rsatdiki, buddaviylikning mehr-shafqat, bag'rikenglik, zo'ravonlikdan voz kechish va sabr-toqat kabi axloqiy qadriyatlari bugungi kunda ham dolzarbligini saqlab qolgan. Ushbu tamoyillar turli millat va din vakillari o'rtasida o'zaro hurmat va hamkorlikni rivojlantirishga xizmat qilmoqda. Ayniqsa, globallashuv sharoitida madaniyatlararo muloqotni mustahkamlashda buddaviylikning tinchlikparvarlik g'oyalari muhim o'rin tutishi aniqlandi.

Tadqiqot natijalari buddaviylikning zamonaviy psixologiya va tibbiyot sohalariga ham ijobiy ta'sir ko'rsatayotganini tasdiqladi. Meditatsiya va mindfulness (onglilik)

amaliyotlari insonlarda stress, ruhiy zo‘riqish va tashvishlarni kamaytirishga yordam berishi qayd etildi. Shu bilan birga, buddaviylikning tabiat va barcha tirik mavjudotlarga ehtiyotkorona munosabatda bo‘lish haqidagi qarashlari ekologik muammolarni hal etishda ham muhim nazariy asos bo‘lib xizmat qilishi aniqlandi.

Umuman olganda, tadqiqot natijalari buddaviylik falsafasi nafaqat diniy ta‘limot, balki zamonaviy jamiyatning ma‘naviy, axloqiy va ijtimoiy rivojlanishiga ta‘sir ko‘rsatuvchi muhim omil ekanligini ko‘rsatdi. Uning insonparvarlik va tinchlikparvarlik g‘oyalari bugungi kunda ham o‘z ahamiyatini yo‘qotmaganligi tadqiqot davomida o‘z tasdig‘ini topdi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, buddaviylik dini insoniyat tarixida muhim o‘rin egallagan diniy-falsafiy ta‘limotlardan biri hisoblanadi. Uning asosiy g‘oyalari insonning ruhiy kamoloti, axloqiy poklanishi va ichki xotirjamlikka erishishiga qaratilgan. Buddaviylikning To‘rt Muqaddas Haqiqat, Sakkiz Pog‘onali Yo‘l, karma va qayta tug‘ilish haqidagi ta‘limotlari inson hayotining mazmunini anglashda muhim ahamiyat kasb etadi.

Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatdiki, buddaviylik falsafasi nafaqat diniy qarashlar tizimi, balki insonparvarlik, bag‘rikenglik, tinchliksevarlik va mehr-shafqat kabi umuminsoniy qadriyatlarni targ‘ib qiluvchi muhim ma‘naviy manba hamdir. Ushbu qadriyatlar zamonaviy jamiyatda turli madaniyat va din vakillari o‘rtasida o‘zaro hurmatni mustahkamlashga, ijtimoiy barqarorlikni ta‘minlashga hamda insonlarning ma‘naviy ehtiyojlarini qondirishga xizmat qilmoqda.

Shuningdek, buddaviylikning meditatsiya va ongni boshqarish bilan bog‘liq amaliyotlari zamonaviy psixologiya va tibbiyot sohalarida ham keng qo‘llanilmoqda. Bu esa uning nafaqat diniy, balki amaliy ahamiyatga ham ega ekanligini ko‘rsatadi. Bundan tashqari, buddaviylikning tabiatga ehtiyotkorona munosabatda bo‘lish haqidagi

qarashlari ekologik muammolarni hal etishda muhim g'oyaviy asos bo'lib xizmat qilmoqda.

Demak, buddaviylik dinining falsafiy asoslari va uning zamonaviy jamiyatga ta'sirini o'rganish bugungi kunda ham dolzarb hisoblanadi. Ushbu ta'limotning insonparvarlik, ma'naviy poklik va tinchlikka chorlovchi g'oyalari kelajakda ham jamiyat taraqqiyoti va inson kamolotiga xizmat qilishda davom etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Karimov I.A. Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch. – Toshkent: Ma'naviyat, 2008.
2. Jo'rayev U., Saidov A. Dinshunoslik. – Toshkent: O'zbekiston, 2019.
3. Xasanboyev O. Jahon dinlari tarixi. – Toshkent: Sharq, 2018.
4. Rahimjonov D. Dinshunoslik asoslari. – Toshkent: Tafakkur, 2020.
5. Armstrong K. Buddha. – New York: Penguin Books, 2001.
6. Harvey P. An Introduction to Buddhism: Teachings, History and Practices. – Cambridge: Cambridge University Press, 2013.
7. Gethin R. The Foundations of Buddhism. – Oxford: Oxford University Press, 1998.
8. Keown D. Buddhism: A Very Short Introduction. – Oxford: Oxford University Press, 2013.

